

prof. dr. Janez Malačič*

Reforme na trgu dela - ali sploh obstajajo alternative?

1. Uvod

Pojem reforma in posebno ekonomska reforma je že nekaj časa eden od najpogostejših pojmov v evropskem političnem besednjaku. Na prvi pogled bi se morda komu zdelo, da je to pogojeno s procesom tranzicije bivših socialističnih držav v tržno kapitalistično družbo. Vendar bi za ta proces bolj ustrezal pojem revolucija, saj po obsežnosti in globini družbenih sprememb ne zaostaja za revolucijami izpred šestdesetih ali celo osemdesetih let v osrednjih in vzhodnih delih naše celine. Temeljitejše opazovanje dogajanja pa pokaže, da so ekonomske reforme že več let na sporedu strokovnih in političnih razprav v številnih najbogatejših evropskih državah oziroma v EU.

Med posameznimi vrstami ekonomskih reform so na enem od najpomembnejših mest praktično povsod, kjer se o reformah razpravlja, reforme na trgu dela. To pomeni, da so razmere na trgu dela v EU, na katerih obravnavo se bo omejilo to besedilo, zelo tesno povezane z razlogi za razprave o reformah. Enako velja tudi za posamezne članice EU. V strokovnih ekonomskih krogih se je že v 90-ih letih prejšnjega stoletja pojavil Manifest o brezposelnosti, ki so mu sledili pozivi v slogu »Pogum za reforme!« ali »Reformirajte zdaj!«. Konec maja 2003 je nemški Inštitut za delo iz Bonna pozval nemške politike, naj zberejo pogum za obsežne reforme trga dela, ki se mu je pridružilo več kot 300 najvidnejših nemških in vrsta tujih ekonomistov (IZA Compact, julij/avgust 2003, str. 1-3).

Zaskrbljenost ekonomistov je razumljiva. Na kratko jo je mogoče pojasniti z zelo visoko brezposelnostjo v EU nasploh, pa tudi v številnih posameznih članicah povezave. Brezposelnost v EU postane posebno problematična, če jo primerjamo z brezposelnostjo v ZDA v obdobju zadnjih 30 let. V tem obdobju sta se krivulji gibali v povsem nasprotno smer. Ameriška se je spustila z visoke na nizko raven, evropska pa se je povečala od nizke na visoko raven, kjer vztraja že skoraj dve desetletji. Ob visoki brezposelnosti so številne članice EU beležile skromno gospodarsko rast ali celo stagnacijo.

Ob takih razlikah v brezposelnosti med EU in ZDA, ki se dopolnjujejo z razlikami v gospodarski rasti in vrsto drugih razlik, se kar samo po sebi

postavlja vprašanje vzrokov teh razlik. Med možnimi vzroki pa nepristranski opazovalec in analitik zelo hitro ugotovi velike razlike v obsegu socialne države, reguliranosti trga dela, prožnosti zaposlovanja, prijaznosti podjetniškega okolja itd. Te in druge razlike ustvarjajo vtis, kot bi rekli temu ekonomisti, da Američani bolj cenijo delo, Evropejci pa prosti čas. Američani namreč delajo precej več ur na leto od Evropejcev. Če se eni in drugi odločijo prostovoljno za tak izbor, je vse v najlepšem redu. Vendar sta obe odločitvi pogojeni s spodbudami za delo. Te so v EU za razliko od ZDA manjše, ker jih znižujejo visoki davki, veliko prerazdeljevanje dohodka in pogosto preveč radodarna država, ki na svojevrsten način razvaja ljudi in jim nerealno povečuje pričakovanja.

Ko k vsemu temu dodamo intenzivno globalizacijo s hitrim odpiranjem še do včeraj povsem zaprtih družb in vse hitrejši tehnični in tehnološki napredek, da o razvoju znanosti in izobraževanja niti ne govorimo, postane ukvarjanje Evropejcev z reformami nasploh in reformami trga dela še posebej bolj razumljivo. Če hoče EU ostati med zmagovalci mednarodne ekonomske integracije, pa bo morala narediti odločen korak naprej. V sorazmerno kratkem času bo morala sprejeti in uresničiti reforme, ki ji bodo omogočile doseči cilje, ki si jih je že večkrat postavila. V najširšem smislu je tak cilj na znanju temelječa družba, lahko pa bi spomnili tudi na lizbonske cilje.

2. Trg dela in vstop Slovenije v EU

Slovenska družba je doživela v zadnjih petnajstih do dvajsetih letih spremembe revolucionarnih razsežnosti. Svojevrstno krono k obsežnim spremembam predstavlja tudi osamosvojitve slovenske države. V obdobju tranzicije, ki je imelo v jeziku današnjih računalničarjev funkcijo »undo« (angl.: odstraniti, razveljaviti, razdreti) neke pretekle revolucije, je bilo treba normalizirati družbene razmere in Slovenijo pripraviti za vstop v EU. Obsežnost družbenih sprememb je bila tolikšna, da jo bodo v celoti lahko razumeli in dojeli šele prihodnji rodovi. Za marsikoga med današnjimi prebivalci Slovenije, zlasti za mnoge starejše ljudi, pa so spremembe tako velike, da se jim ne bodo mogli nikoli povsem prilagoditi.

Zato je bila širša slovenska javnost toliko bolj presenečena, ko se je začelo govoriti o potrebnosti

* Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani

ali celo nujnosti obsežnih družbenih in ekonomskih reform. Tranzicijski »undo« še ni bil niti končan, pa so se že pojavili »mladeniči« z nekaj doslej pri nas ne ravno preveč cenjenega znanja ekonomije in se začeli zagnano ter na trenutke celo nestrpno zavzemati za temeljite ekonomske reforme. Samozaverovanost in zagledanost v teorijo jim je zamaglila pogled in niso opazili, da so politična razmerja preveč krhka in neugodna za zamišljene reformne posege. Šele čas bo pokazal, ali niso naredili več škode kot korist.

Vendar so reforme v Sloveniji nujno potrebne. Potrebne so družbene in še bolj ekonomske reforme. Razlogov za to je veliko in o vseh tukaj ni mogoče pisati. Kaže pa omeniti dva najpomembnejša. Prvi je način izpeljave tranzicijskih sprememb, drugi, pomembnejši, pa tiči v izredno hitrih spremembah širšega okolja v EU in svetu. Če so reforme potrebne (mnogim) v EU, so še toliko bolj potrebne Sloveniji.

V besedilu, ki se pretežno omejuje na obravnavo razmer na trgu dela, je treba zelo jasno zapisati, da je ravno trg dela ena od tistih nevalgičnih točk, na katerih je Slovenija v okviru dosedanjih sprememb najbolj oklevala in celo mečkala. Že pogled na zakonodajo nam pokaže, da vrsta zakonov, npr. o kolektivnih pogajanjih, ni bila sprejeta. Drugi so zamujali, npr. zakon o delovnih razmerjih. Ko pa so bili sprejeti, niso upoštevali osnovnih spoznanj moderne ekonomike dela. Za zakon o delovnih razmerjih je eden od kolegov zapisal, da je zakon, ki zapira delovna mesta. Navajati bi bilo mogoče še druge primere, ker pa ni dovolj prostora, bomo tukaj spomnili samo na primer preobsežnega zgodnjega upokojevanja v kombinaciji z razprodajo let pokojninske dobe v precejšnjem delu 90-ih let.

Slovenski osamosvojeni tranzicijski vrtiček je še omogočal pogosto kupovanje socialnega miru na račun prihodnjih generacij. Z vstopom naše države v EU pa so se razmere bistveno spremenile. Slovenija je postala del zelo konkurenčnega mednarodnega okolja, v katerem je že z vstopom sprejela pravila igre, ki se jim mora prilagoditi ne glede na samo težavnost in hitrost prilagoditve. Morda se komu zdi, da urejanje razmer na trgu dela ostaja v pristojnosti članic EU, saj ni bilo preneseno v skupno pristojnost, pa tudi svobodni pretok oseb med članicami še ni čisto zaživel, ker velja prehodno obdobje. Vendar se je treba takšnih razmišljanj in iluzij čim prej znebiti. EU v praksi že koordinira ukrepe politike na trgu dela, ker brez takšne koordinacije ne more delovati enotni evropski trg, pa tudi prehodno obdobje omejitve svobodnega pretoka oseb bo hitro minilo, čeprav se bo v kakšni članici obdržalo celih sedem let.

Z vsem tem pa postajajo reforme na trgu dela eno od osrednjih reformnih področij tudi v Sloveniji. Možno je celo zapisati, da brez uspešnih reform na trgu dela preprosto ne more uspeti nobeno reformno prizadevanje. V osnovi gre pri teh reformah za urejanje medsebojne odvisnosti zakonodaje na trgu dela, vseh vrst politik zaposlovanja, izobraževanja in usposabljanja za delo in sprememb države blaginje, ki so tesno povezane s spodbudami za delo.

3. Reformne poti in dobre prakse v EU

Okrog dvajsetletna visoka brezposelnost v EU pa ne pomeni, da med posameznimi članicami v tem obdobju ni bilo večjih razlik. Ne da bi se spuščali v različne širitve EU, lahko ugotovimo, da so bile stopnje brezposelnosti v obdobju po letu 1990 v nekaterih starih članicah (EU-15) ves čas nad 10 % (npr. Španija), v drugih pa pod 5 % (npr. Avstrija in Luksemburg (ECE UN, 2005, str. 126)). Vendar so za naše namene v tem besedilu veliko bolj zanimive države, ki so uspele v tem obdobju ne le znižati, ampak znatno znižati svojo stopnjo brezposelnosti.

Največji uspeh je nedvomno dosegla Irska, ki je uspela znižati stopnjo brezposelnosti s 15,6 % leta 1993 na 4,5 % leta 2004. Veliko znižanje so zabeležili tudi trije pari držav. Prvi par sta Španija in Finska, kjer se je brezposelnost znižala z zelo visokih 19,8 in 16,6 % leta 1994 na približno povprečno raven 11,1 in 9,0 % zaporedoma leta 2004. Drugi par sta Velika Britanija in Nizozemska z znižanjem z 10,0 leta 1993 na 4,6 % leta 2004 v Veliki Britaniji in s 6,8 leta 1994 na 3,8 % leta 2003 na Nizozemskem. Tretji par pa sta Danska z znižanjem z 9,6 leta 1993 na 5,2 % leta 2004 in Švedska z 9,9 leta 1997 na 5,6 % leta 2003. Povprečna brezposelnost v EU-15 je bila leta 1994 10,4 in leta 2003 8,1 % (ECE UN, 2005, str. 126 in SL-05, str. 603). Čeprav so navedeni podatki za primere posameznih let, je treba dodati, da ti podatki kažejo v resnici znižanje z nekajletnih visokih vrednosti na nekajletne nizke vrednosti, pri čemer so bile v posameznih navedenih državah zabeležene v zadnjih letih tudi nižje vrednosti stopenj brezposelnosti.

V večini omenjenih držav je bilo znižanje brezposelnosti zabeleženo z dobro zasnovanimi in sorazmerno učinkovito izpeljanimi reformami zakonodaje in ekonomske politike na trgu dela. Ta trditev velja morda nekoliko manj za Irsko in Finsko, kjer je brezposelnost padla predvsem zaradi gospodarske rasti in splošnega izboljšanja ekonomskih razmer. Na Finskem pa tudi zaradi prebroditve krize, ki je bila posledica razpada Sovjetske zveze.

Primeri uspešnih evropskih politik reforme trga dela kažejo vrsto skupnih značilnosti, čeprav se institucionalna okolja v posameznih državah zelo razlikujejo. Na splošno velja, da morajo reforme doseči večjo prilagodljivost na trgu dela z nižjo zaščiteno delovnega razmerja, večjo učinkovitostjo aktivne politike zaposlovanja (APZ) in okrepitevijo spodbud za delo na splošno in zlasti pri osebah, ki prejemajo različne socialne transferje in ki so jim aktivnosti APZ namenjene. V osnovni gre za uporabo korenčka in palice.

Evropske reformne poti in dobre prakse kažejo tudi nekaj značilnih tipov, ki pa niso zlahka prenosljivi med posameznimi državami. Značilno pri tem je, da so države, ki so v preteklosti vpeljale visoko zaščito delovnih razmerij s kopico zakonskih določil, v slabšem položaju kot bolj liberalne države z nižjo zaščiteno zaposlitev. Če zelo na kratko navedemo osnovne tipe, lahko začnemo z anglosaksonskim liberalnim tipom, za katerega je značilna nizka zaščitna zakonodaja, nizka raven socialnih transferjev, ki izhajajo iz delovnih razmerij, in tudi manj aktivna APZ. Za ta tip je značilna najvišja prožnost in je med vsemi evropskimi tipi najbolj podoben razmeram v ZDA. Tip je značilen za Veliko Britanijo in Irsko, v precejšnji meri pa tudi za Nizozemsko. Drugi tip je skandinavski z Dansko in Švedsko. Zanj je značilna nizka zaščita delovnih razmerij, vendar tudi širokosrčni transferji ne le APZ, ampak tudi pasivne politike zaposlovanja (PPZ). Tretji južноеvropski tip zajema Španijo in Portugalsko z nizko ravnijo ugodnosti in transferjev. Španija je uspela znižati svojo izjemno visoko brezposelnost s sprostitvijo delovne zakonodaje, ki je bila preveč toga.

V Evropi obstaja še nekaj tipov razmer na trgu dela, npr. srednjeevropski konzervativen tip (Nemčija, deloma Belgija in Francija), različni mešani tipi ipd. Vendar ti zdaj niso toliko relevantni, ker pri njih ne opazimo večjih sprememb razmer na trgu dela.

4. Slovensko soočenje z realnostjo ali EU in globalni svet v 21. stoletju

Vstop Slovenije v EU je po osamosvojitvi in odločitvi za parlamentarno demokracijo in tržno gospodarstvo na osnovi privatne lastnine najpomembnejša družbena sprememba pri nas. Odločitev za vstop je dobila zelo veliko podporo, tudi če upoštevamo, da ni bilo dobrih alternativ. Datum pristopa je bil zabeležen evforično in v prvih mesecih, ki so sledili, se je zdelo, da se pravzaprav ni zgodilo nič posebnega. Ob skorajšnji tretji obletnici vstopa pa se na obzorju že rišejo

obrisi sprememb, ki v slovenski družbi vse bolj jasno kažejo zmagovalce in poražence vstopa v EU. Ekonomsko gledano so zmagovalci tisti deli gospodarstva, ki so mednarodno konkurenčni, poraženci pa tisti, ki zaostajajo v konkurenčnosti ali pa se njihova proizvodnja celo seli v manj razvite države. Hkrati postaja očitno tudi to, da se bomo morali vsi stalno prilagajati hitrim spremembam v svetu.

Razmere na trgu dela do vstopa v EU, če zanemarimo krizo, povezano z razpadom bivše države in spremembo sistema, so bile na videz sorazmerno ugodne, hkrati pa je država beležila v nekaj več kot zadnjih desetih letih povprečno letno stopnjo rasti BDP 4,0 %. Brezposelnost se je po transformacijski krizi dokaj hitro normalizirala, čeprav je bilo v ozadju kupovanje socialnega miru s prevelikim obsegom prezgodnjega upokojevanja. Slednje je povzročilo zelo nizko stopnjo zaposlenosti starejšega prebivalstva. V starostnem razredu 55–64 let imamo le okrog 25 % zaposlenih in s tem eno najnižjih stopenj v EU. Vse od uvedbe anketnega zbiranja podatkov o brezposelnosti (1993) je v Sloveniji prisotna zelo visoka razlika med anketno in registrirano brezposelnostjo. V posameznih letih je bila druga okrog enkrat večja od prve. Za drugo četrtletje 2005 lahko navedemo podatka 5,8 % za anketno in 10,0 % za registrirano brezposelnost (SI, 52/2006, str. 5 in Ekonomsko ogledalo, 8-9/2005, str. P 10). Razlika kaže prisotnost velikega obsega sive ekonomije v Sloveniji. Po podatkih mednarodne študije je bil obseg sive ekonomije v Sloveniji v letih 2000/2001 ocenjen na 26,7 % BDP (Schneider, 2002). Siva ekonomija je povezana s sivim trgom dela, da o izogibanju davkom in socialni nepravičnosti, ki iz tega izhaja, niti ne govorimo. Če dodamo k temu še kaotične razmere na področju študentskega dela, lahko ugotovimo, da imamo v Sloveniji vse prej kot urejene razmere na trgu dela.

V času pred vstopom Slovenije v EU se pri nas ni širše razpravljalo o potrebnosti korenitih reform na trgu dela. Prevladujoči korporativistični model je ustvarjal vtis, da so se socialni partnerji sposobni sporazumeti o vseh pomembnih vprašanjih delovnih razmerij in trga dela, hkrati pa zagotavljati socialni mir in harmonijo. Pri tem ni bila ovira niti nezgrajenost sistema kolektivnega dogovarjanja. Dogovorjene kolektivne pogodbe so celo romale v parlament, ki jih je uzakonil in še dodatno zagotovil vsesplošno veljavnost. Za delovanje trga dela je ostalo tako zelo malo prostora. V družbi, ki je bila dolgo časa samoupravna, ni nihče opazil, da so trendi v EU in svetu obrnjeni v povsem drugo smer – v vse bolj sproščeno delovanje trga dela. Glasovi in opozorila posameznih ekonomistov, ki se ukvarjamo s trgom dela, so bili v glavnem prezrti.

Odbor za reforme sedanje vlade je bil v tem smislu prvi, ki je v okviru širših družbenih reform opozoril na potrebo po temeljitih reformah trga dela. Predlog odbora predvideva in predlaga v okviru prioritete moderne socialne države in večje zaposlenosti pet ukrepov za prilagodljivejši trg dela in večjo zaposlenost. Trije ukrepi so usmerjeni neposredno na dogajanje na trgu dela, dva pa sta namenjena vseživljenjskemu učenju in sistemu štipendiranja. Če navedemo le prve tri, so to ukrepi za spodbujanje večje aktivnosti brezposelnih oseb, uspešnejšo politiko zaposlovanja in povečanje prilagodljivosti trga dela ter olajšanje zaposlovanja (Odbor, 2005, str. 75–80).

Ukrepi so nedvomno usmerjeni v pravo smer. Tukaj jih ne moremo podrobneje analizirati. Kljub temu pa je treba ugotoviti, da so z vidika širših evropskih razprav o vrsti in obsegu potrebnih reformnih ukrepov na trgu dela premalo celoviti in nezadostni. Ugotoviti je treba tudi to, da je šele vstop Slovenije v EU s približno dvema pretečenima letoma članstva Slovenijo in njeno prebivalstvo soočil z ekonomsko in družbeno realnostjo vse bolj globaliziranega sveta 21. stoletja. To soočenje je povzročilo premik v smeri hitrega spoznanja, da so reforme nujno potrebne. Vprašanje pa je, ali jih bodo razmerja političnih sil sploh omogočila ter v kakšni obliki in obsegu.

5. Reforme na trgu dela – recept je poznan, politiki omahljivi, odmerek zdravil pa bo odvisen od pravočasnosti in uglašenosti reform na trgu dela in širše

Dosedanje izkušnje z reformami na trgu dela kažejo, da je ekonomska stroka ali ožje ekonomika dela pripravila in predlagala veliko obsežnejše reformne predloge, kot jih je bilo mogoče sprejeti in uveljaviti v političnem procesu. To pa hkrati jasno kaže, da je vsaj z ekonomskega vidika doseženo sorazmerno veliko soglasje o tem, kakšne reforme trga dela so v EU in njenih članicah potrebne. Lahko rečemo, da je recept poznan, osnovni problem pa je odločitev za zdravljenje.

Osrednje vprašanje reform na trgu dela je vprašanje spodbud za delo. Ker pa je to vprašanje hkrati povezano z davki, davčnim izmikanjem in bežanjem v sivo ekonomijo, je povezano tudi s širšimi ekonomskimi reformami. V moderni družbi si večina ljudi pridobiva sredstva za življenje z delom in živi z dohodkom od dela. Če teh dohodkov nimajo in če ne upoštevamo kapitalskih dohodkov, lahko živijo ljudje tudi s socialnimi transferji ali pa jih vzdržujejo drugi ljudje, največkrat družinski člani. Ob ustrezni

poenostavitvi lahko ugotovimo, da gre večinoma za alternativo med delom in socialnimi transferji. Slednji pa so odvisni od obsežnosti in širokorsčnosti socialne države. Vendar so izredno pomembni tudi za spodbude za delo. Čim večji in dolgotrajnejši so, tem bolj znižujejo spodbude za delo.

Obdavčitev delovnega dohodka popači izbiro med porabo in prostim časom ter zmanjša spodbude za delo. Ker je prerazdeljevanje dohodkov prisotno v vseh modernih družbah, morajo biti te ves čas pozorne na vpliv prerazdeljevanja na spodbude za delo. Po eni strani si prizadevajo s (primerno) progresivnostjo davčnega sistema doseči, kolikor je mogoče, idealno porazdelitev dohodka, po drugi strani pa so s tem prisiljene iskati kompromis med enakostjo in spodbudami. V osnovi gre za to, da je določena stopnja neenakosti v družbi potrebna, da bi obstajale spodbude za učinkovito sodelovanje posameznikov v proizvodnem procesu. Reforme na trgu dela in širše si morajo prizadevati doseči pri vsem tem optimalno rešitev.

Obravnava vprašanja spodbud za delo pa hkrati kaže, da morajo biti reforme posebej pozorne na povezanost med (zakonodajno) regulacijo na trgu dela, politikami zaposlovanja (APZ in PPZ) ter spreminjanjem narave in obsega socialne države. Zlasti slednje je v veliki meri odvisno od političnih razmer in institucionalnega sistema v posameznih državah. Pri tem je zelo pomembna odločnost vlade in vodilnih političnih sil pri izvedbi reform, pa tudi politična moč in razmerja glasov v organih odločanja. Čim širše je družbeno in politično soglasje o potrebnosti ali celo nujnosti reform, tem lažja bo njihova izvedba.

V tem besedilu ni prostora za podrobno obravnavo predlogov moderne ekonomike dela za reforme na trgu dela. Zavedati pa se je tudi treba, da je treba takšne predloge v precejšnji meri prilagoditi konkretnim nacionalnim razmeram, kar je stvar resnega raziskovalnega dela. To delo pa v Sloveniji še ni bilo opravljeno.

Zato si lahko za pridobitev okvirne predstave o pomembnejših točkah potrebnih reform na trgu dela na kratko ogledamo predlog, ki so ga ekonomisti iz nemškega inštituta za delo pripravili za Nemčijo še v času prejšnje vlade (koalicija socialdemokratov in zelenih). Njihov predlog vsebuje sedem točk, ki so razdeljene na 30 podrobnejših ukrepov. Na prvem mestu je odstranitev ovir za spodbude za delo, kar je treba doseči z opustitvijo shem zgodnjega upokojevanja, opustitvijo družinskega modela z eno plačo in spremembami, ki bodo napravile nizko plačano delo ekonomsko sprejemljivo.

Druga točka govori o reformi sistema zavarovanja za brezposelnost. Pri tej točki je treba institucionalno razdvojiti zavarovanje in razmeščanje delavcev na delo, zagotoviti avtonomijo zavarovanja za primer brezposelnosti, povezati upravičenost do transferjev z intenziteto iskanja dela, združiti pomoči brezposelnim s socialnimi pomočmi in uvesti koncept dva + dvanajst (dva meseca brez pomoči in največ dvanajst mesecev pomoči).

Tretja točka se zavzema za reorganizacijo APZ. V tem okviru je treba vzpostaviti »startni center« kot centralno kontaktno točko za brezposelne, zagotoviti vladno podporo za privatne agencije za zaposlovanje, zagotoviti sofinanciranje agencij s strani na novo zaposlenih, zagotoviti tržno zasnovano povezanost s programi na trgu dela, ovrednotiti sistem bonusov za učinkovito pomoč pri zaposlovanju ter ustanoviti agencije, ki bi ponujale delavce za opravljanje storitvenih del, vključno s storitvami v gospodinjstvih.

Četrta točka je namenjena decentralizaciji kolektivnih pogajanj. V tem okviru je treba opustiti splošno veljavnost kolektivnih pogodb o plačah, dati prednost znotraj podjetniškimi sporazumom in omogočiti delavcem, da se pogajajo o razmerju med stabilnostjo zaposlitve in spreminjanjem plač.

Peta točka je usmerjena v smeri doseganja večje prožnosti trga dela. V tem okviru naj bi nadomestili zaščito pred odpuščanjem z odpravninami, opustili pravico, da se lahko vsak polno zaposleni delavec odloči za delo s krajšim delovnim časom, ukinili dela za 325 evrov ter uvedli borzo začasnih delovnih dovoljenj za imigrante.

Šestič gre za izobrazbo kot ključ za trg dela. Pri tem naj bi uvedli vavčerje za otroško varstvo in razširili ta sektor, modernizirali dualni sistem poklicnega izobraževanja, modernizirali sistem visokega izobraževanja in vpeljali preventivne ukrepe za zavarovanje človeškega kapitala pred zastarevanjem in izginjanjem.

Zadnja sedma točka je namenjena demografskim izzivom. Te naj bi obvladovali s sistematičnim financiranjem socialnega zavarovanja, nadaljevanjem pokojninske reforme, povišanjem zakonske upokojitvene starosti, uvedbo točkovnega sistema za imigrante in oblikovanjem konkurence pri zdravstvenem zavarovanju in zavarovanju za dolgoročno oskrbo (IZA Compact, Special Issue, 2002).

Podrobnejša obravnava posameznih točk in ukrepov bi pokazala, zakaj so politiki obotavljivi

pri sprejemanju reformnih ukrepov na trgu dela. Ne glede na okvirno naravo prikaza gornjih točk pa lahko zapišemo, da so mnoge med njimi relevantne tudi za Slovenijo. Upoštevati namreč moramo, da sta si Nemčija in Slovenija do neke mere sorodni. To pa hkrati pomeni, da bo odmerek zdravil, ki jih bo moral vzeti pacient v obeh primerih, odvisen od pravočasnosti in uglašeni reform.

6. Sklep

Sklenemo lahko z eno samo ugotovitvijo in ta je, da sploh ni alternativ za reforme na trgu dela v Sloveniji in širše v EU. Potrebne so reforme v skladu z dognanji sodobne ekonomike dela. Karkoli drugega bi zapisali, bi bilo prezgodaj, saj se politični procesi, v katerih se odloča o usodi reform, odvijajo pred našimi očmi in je nemogoče napovedati, kako se bodo odvijali ali morda celo odvil. Hkrati pa lahko še zapišemo, da bi pri vsem tem potrebovali več temeljitih strokovnih analiz in zaupanja vanje.

Literatura

Economic Commission for Europe (2005): Economic Survey of Europe, 1/2005, UN, Geneva.

Ekonomsko ogledalo (2005): 8-9/2005, UMAR, Ljubljana.

IZA Compact (2002): Considering the Future of Labor, Special Issue, November/December 2002, Bonn.

IZA Compact (2003): Courage to Reform! Renowned Economists Appeal to German Political Decision Makers, July/August 2003, Bonn.

Odbor za reforme (2005): Predlog konceptov ekonomskih in socialnih reform za povečanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva (Vladno gradivo za javno razpravo), I. del, Predlog ukrepov, Vlada Republike Slovenije, Ljubljana.

Schneider, F. (2002): The Size and the Development of the Shadow Economies of 22 Transition and 21 OECD Countries, IZA Discussion Paper No. 514, IZA, Bonn.

Statistične informacije (SI): 52/2006, SURS, Ljubljana.

Statistični letopis Republike Slovenije 2005 (2005): SURS, Ljubljana.